

**SPRAWOZDANIE Z PRAC BADAWCZO-STRATYGRAFICZNYCH
oraz WYTYCZNE DO PRAC RENOWATORSKICH**

**WNĘTRZE KOŚCIOŁA PW. ŚW. MICHAŁA ARCHANIOŁA
W KOSKOWICACH**

(ściany we wnętrzu kościoła, empory, drzwi)

AUTOR: mgr Joanna Jędrzejak

**DYPLOMOWANY KONSERWATOR
DZIEŁ SZTUKI**

mgr Joanna Jędrzejak
nr dyplomu 7569

www.konserwacjazabytkow.biz

Legnica, luty 2020 r.

1. KARTA TYTUŁOWA	2
2. DANE DOTYCZĄCE BADAŃ	2
3. CEL I PRZEDMIOT PRAC	2
4. CHARAKTERYSTYKA OBIEKTU	3
5. STRATYGRAFIA ŚCIAN	4
5.a. Rozety i aniołki na płycinach wschodniej ściany prezbiterium.	4
5.b. Ściana wschodnia prezbiterium.	5
5.c. Ściana południowa prezbiterium.	7
5.d. Ściana północna prezbiterium.	8
5.e. Profile - ściana wschodnia prezbiterium.	9
5.f. Obrazowanie profili wokół okien.	10
5.g. Parapety okien.	11
5.h. Stratygrafia ścian nawy i chóru.	12
6. STRATYGRAFIA EMPOR	13
6.a. Poręcz balustrady empor.	14
6.b. Płyciny empor.	14
6.c. Podciąg.	16
6.d. Belki stropowe.	19
6.e. Gzymsy nad filarami.	20
6.f. Filary.	21
7. STRATYGRAFIA DRZWI I BARIEREK SCHODÓW	23
7.a. Drzwi nawy (na chór i do zaplecza).	23
7.b. Drzwi do prezbiterium.	25
7.c. Drzwi wejściowe do kościoła.	26
8. WNIOSKI Z PRZEPROWADZONYCH BADAŃ	28
8.a. Ściany we wnętrzu kościoła.	28
8.b. Empory.	28
8.c. Drzwi i barierki na chór.	30
9. WYTYCZNE DO PRAC RENOWATORSKICH WE WNĘTRZU KOŚCIOŁA	31
9.a. Ściany we wnętrzu kościoła.	31
9.b. Empory.	31
9.c. Drzwi.	33

1. KARTA TYTUŁOWA

obiekt: wnętrze budynku kościoła - ściany i drewniane wyposażenie

okres powstania: 1834-1836

użytkownik: Parafia Rzymsko-Katolicka pw. św. Michała Archanioła
w Koskowicach

adres: Koskowice 40, 59-241 Legnickie Pole

nr w rejestrze: 796/L

2. DANE DOTYCZĄCE BADAŃ

- **inwestor:** Parafia Rzymskokatolika pw. św. Michała Archanioła w Koskowicach

- **wykonawca prac:** konserwator dzieł sztuki Joanna Jędrzejak, nr dyplomu ASP 7569

3. CEL I PRZEDMIOT PRAC

W roku 2020 parafia zamierza odświeżyć wnętrze kościoła pw. św. Michała Archanioła w Koskowicach.

Planowane prace powinny być wykonane zgodnie z wymogami konserwatorskimi, jakie obowiązują przy obiektach zabytkowych.

Restauracja wnętrza powinna polegać na przywróceniu pierwotnej aranżacji kolorystycznej wnętrza świątyni.

Dotychczasowe prace w budynku były przeprowadzane bez wykonania uprzednio badań konserwatorskich oraz prowadzenia dokumentacji z wykonanych prac.

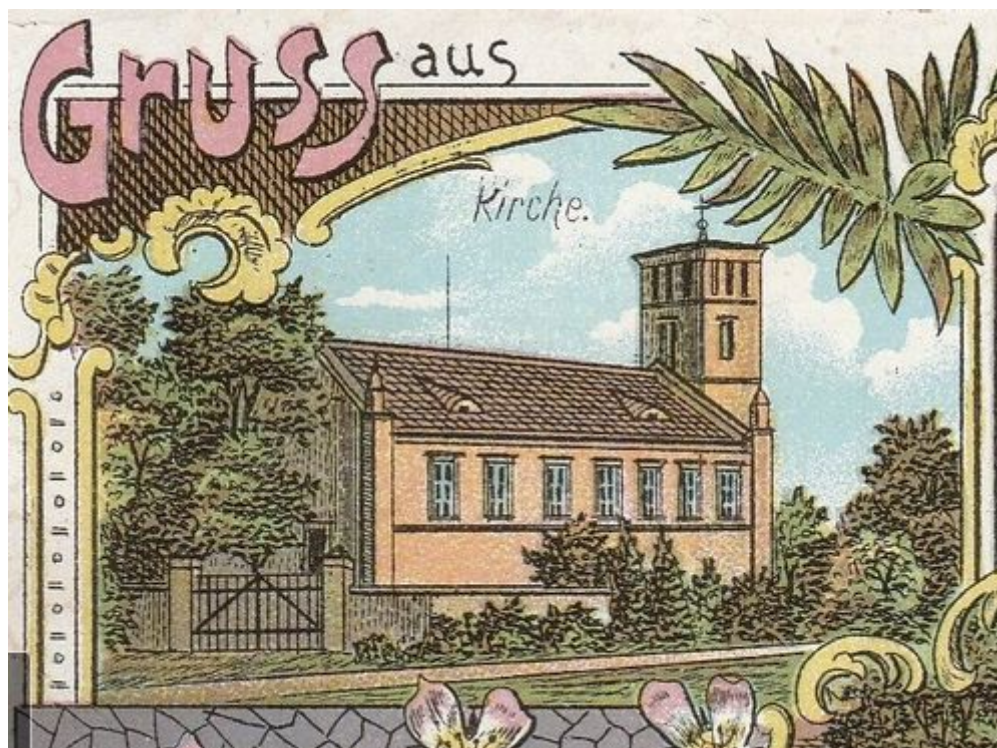
W związku z powyższym, przeprowadzono badania odkrywkowe na ścianach (we wnętrzu świątyni), drzwiach oraz drewnianych emporach.

Na podstawie wykonanych sond stratygraficznych sporządzono niniejsze opracowanie.

Będzie ono stanowiło przyczynek do opracowania Programu Prac Restauratorskich dla wnętrza świątyni.

4. CHARAKTERYSTYKA OBIEKTU

Pierwotny kościół powstał w 1384 roku i był pod wezwaniem św. Jadwigi. W latach 1838-40 na jego miejsce wybudowano neoklasycystyczną budowlę. Zachowany obecnie kościół to obiekt stalowy nakryty dwuspadowym dachem i czworoboczną wieżą na osi fasady. Wnętrze nakryte belkowym stropem z płytkim prezbiterium, nieco wyniesionym ponad poziom nawy, którą z trzech stron obiega drewniana empora. Stropy i sklepienia nad nawami drewniane belkowe z deskowaniem między belkami. W czterech narożnych pomieszczeniach również stropy belkowe z deskowaniem. Wystrój i wyposażenie kościoła pochodzi z okresu budowy, jak i z współczesnych czasów, m.in. ołtarz, kamienna chrzcielnica i kropielnica, prospekt organowy. Parafia była erygowana w 1923 r. Kościół obecnie jest katolicki w przeszłości był świątynią protestancką.

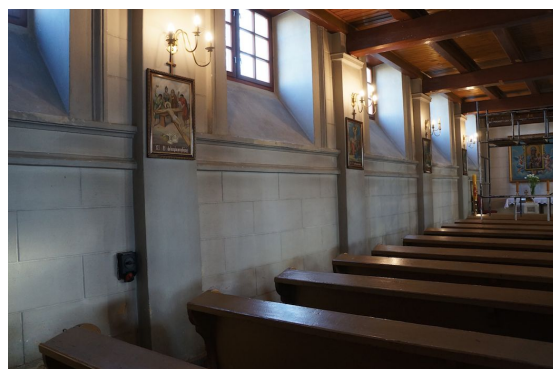

il. 1. Kościół pw. św. Michał Archaniola w Koskowicach na widokówce z 1909 roku.
Źródło: <https://polska-org.pl/7889796.foto.html?idEntity=523764> (dostęp luty 2020).

5. STRATYGRAFIA ŚCIAN

Ściana prezbiterium.

Ściana północna nawy.

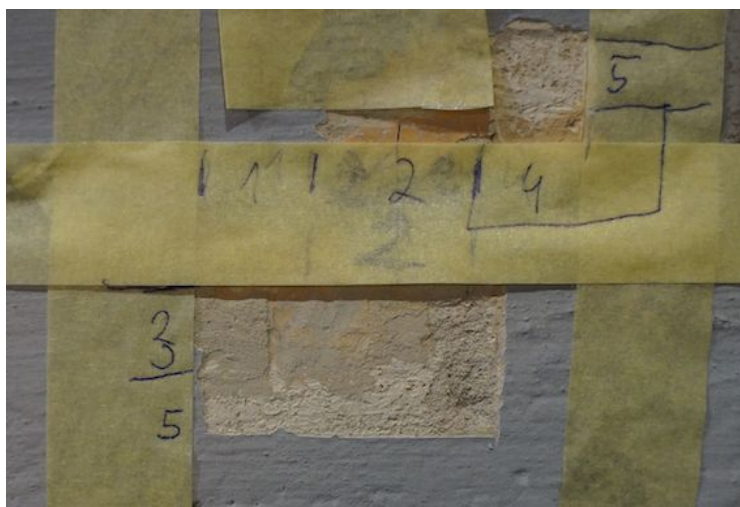
Ściana południowa nawy.

5.a. Rozety i aniołki na płycinach wschodniej ściany prezbiterium.

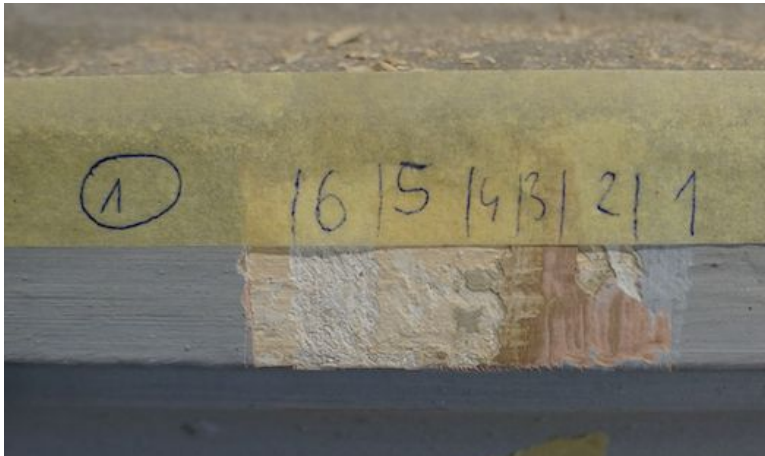
Nr w. tech.	Oznaczenie graficzne warstwy technologicznej	Oznaczenie kolorystyczne warstwy technologicznej	Faza chronologiczna i datowanie	Określenie warstwy
1.		żółtoł	XX wiek (V)	farba olejna
2.		jasna szarawa zieleń 9351	XX wiek (II)	farba wapienna
3.		ugier 9092	1840 (I)	farba wapienna
4.		gips	1840 (I)	gips

5.b. Ściana wschodnia prezbiterium.

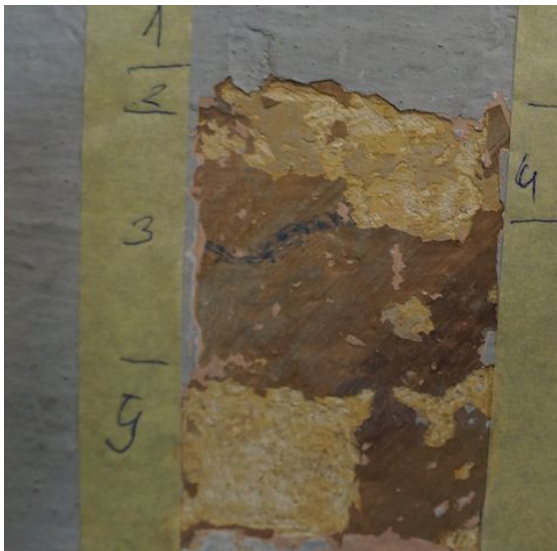
Nr w. tech.	Oznaczenie graficzne warstwy technologicznej	Oznaczenie kolorystyczne warstwy technologicznej	Faza chronologiczna i datowanie	Określenie warstwy
1.		szarość 83010	XX wiek (V)	farba współczesna
2.		pomarańczowy 15020 Quick Mix Symfonia Kolorów	(V)	farba wapienna
3.		marmoryzacja ugrami 9243	(IV)	W partii przyziemia
4.		9271 jasno-zielony	XX wiek (III)	współczesna farba
5.		9115 ugier nad boniowaniem 9091 ugier na boniowaniu	(II)	farba wapienna trudna do odsłonięcia
6.		ugier 9117	1840 (I)	farba wapienna
7.		tynk	1840 (I)	zaprawa wapienno-piaskowa

il. 2. Sonda zegarowa na ścianie wschodniej prezbiterium. Między profilowaniem.

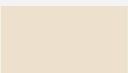

il. 3. Odkrywka na gzymsie wieńczącym boniowanie na wschodniej ścianie prezbiterium.

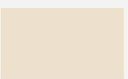
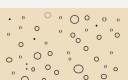

il. 4. Odkrywka na boniowaniu w strefie przyziemia. Warstwa technologiczna nr 3 to marmoryzacja w strefie przyziemia. Najstarsza warstwa kolorystyczna to bardzo jasny ugiel.

5.c. Ściana południowa prezbiterium.

Nr w. tech.	Oznaczenie graficzne warstwy technologicznej	Oznaczenie kolorystyczne warstwy technologicznej	Faza chronologiczna i datowanie	Określenie warstwy
1.		niebieski	XX wiek (VII)	farba współczesna
2.		różowy 9187	XX wiek (VI)	farba wapienna
3.	 	marmoryzacja ugrami 9243	XX wiek (IV)	farba olejna (?)
4.		ugier 9112	(II)	farba wapienna
5.		ugier 9117	1840 (I)	farba wapienna
6.		tynk	1840 (I)	zaprawa wapienno-piaskowa

5.d. Ściana północna prezbiterium.

Nr w. tech.	Oznaczenie graficzne warstwy technologicznej	Oznaczenie kolorystyczne warstwy technologicznej	Faza chronologiczna i datowanie	Określenie warstwy
1.		niebieskawa szarość 9493	XX wiek (VII)	farba współczesna
2.		niebieski jasny 9516	(VI)	farba współczesna
3.		jasna szarawa zieleń 9271	(III)	farba wapienna
4.		ugier 9110	XX wiek (II)	farba wapienna nie da się odsłonić
5.		ugier 9117	1840 (I)	farba wapienna
6.		tynk	1840 (I)	zaprawa wapienno-piaskowa

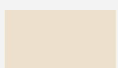

il. 5. Odkrywka pasowa nawarstwień kolorystycznych na północnej ścianie prezbiterium, na boniowaniu.

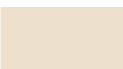
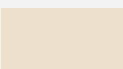

5.e. Profile - ściana wschodnia prezbiterium.

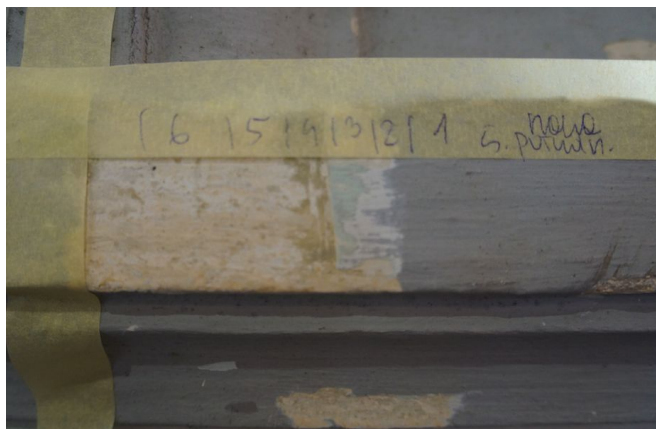
Nr w. tech.	Oznaczenie graficzne warstwy technologicznej	Oznaczenie kolorystyczne warstwy technologicznej	Faza chronologiczna i datowanie	Określenie warstwy
1.		niebieski 83010	XX wiek (VII)	współczesna farba
2.		różowy 9187	XX wiek (VI)	współczesna farba
3.	 	marmoryzacje	XX wiek (IV)	lamperia olejna
4.		oliwkowy 9312	XX wiek (III)	farba wapienna
5.		ugier 9115	(II)	farba wapienna
6.		ugier 9117	XX wiek (I)	farba wapienna
7.		biel profilu gips	1840 (I)	gips

5.f. Obramienie profili wokół okien.

Nr w. tech.	Oznaczenie graficzne warstwy technologicznej	Oznaczenie kolorystyczne warstwy technologicznej	Faza chronologiczna i datowanie	Określenie warstwy
1.		niebieski tamarillo 11/15	XX wiek (VII)	współczesna farba
2.		oliwkowy 9312	XX wiek (III)	farba wapienna
3.		ugier 9115	XX wiek (II)	farba wapienna
6.		ugier 9117	XX wiek (I)	farba wapienna
7.		biel profilu gips	1840 (I)	gips

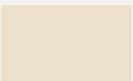

5.g. Parapety okien.

Nr w. tech.	Oznaczenie graficzne warstwy technologicznej	Oznaczenie kolorystyczne warstwy technologicznej	Faza chronologiczna i datowanie	Określenie warstwy
1.		szarość 83010	XX wiek (VII)	farba współczesna
2.		niebieski jasny 9516	(VI)	farba współczesna
3.		zieleń 9435	(V)	warstwa wyrównawcza przecierka
4.		jasny ugier 9117	XX wiek (IV)	współczesna farba
5.		zieleń 9351	III	farba wapienna
5.		ugier 9112	II	farba wapienna
6.		ugier 9117	1840 (I)	farba wapienna
7.		tynk	1840 (I)	zaprawa wapienno-piaskowa

il. 6. Parapet okien w nawie.

5.h. Stratygrafia ścian nawy i chóru.

Nr w. tech.	Oznaczenie graficzne warstwy technologicznej	Oznaczenie kolorystyczne warstwy technologicznej	Faza chronologiczna i datowanie	Określenie warstwy
1.		szarość 83010	XX wiek (VII)	farba współczesna
2.		pomarańczowy	(VII)	warstwa wyrównawcza przecierka
3.		ugier 9271	XX wiek (III)	współczesna farba
4.		ugier 9110	(II)	farba wapienna
5.		ugier 9117	1840 (I)	farba wapienna
6.		tynk	1840 (I)	zaprawa wapienno-piaskowa

il. 7 i 8. Układ nawarstwień kolorystycznych podobny jak na ścianach prezbiterium.

Najstarsza zachowana warstwa kolorystyczna jest w kolorze jasnego rozbielonego ugru. Jest to kolor nr 9117 z kolornika Keim Exclusive.

Detal architektoniczny nie był wyodrębniony kolorystycznie.

6. STRATYGRAFIA EMPOR

il. 9. Widok na emporę południową.

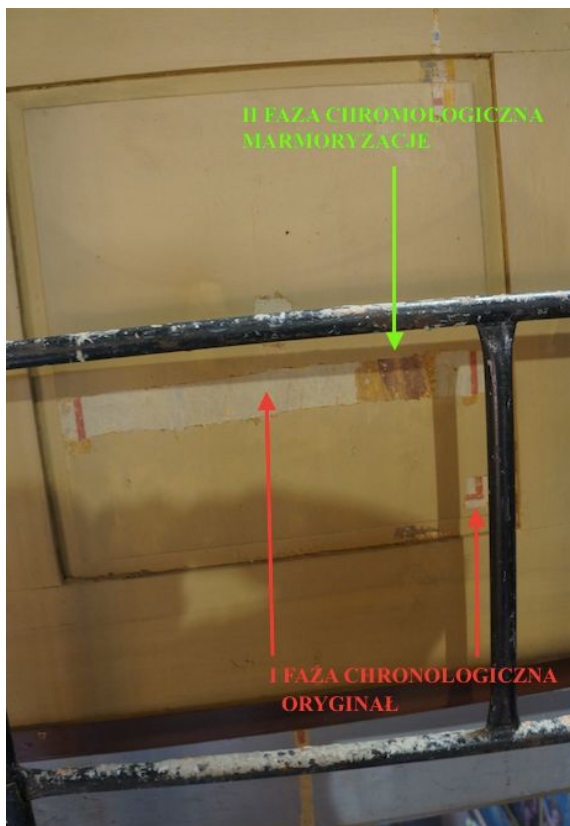
il. 10. Widok na emporę północną.

6.a. Poręcz balustrady empór.

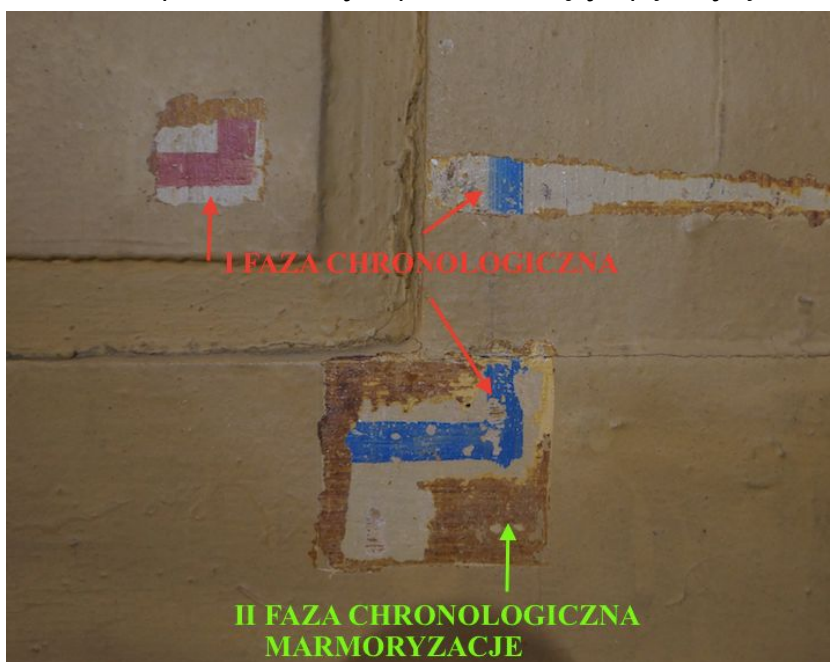
Nr w. tech.	Oznaczenie graficzne warstwy technologicznej	Oznaczenie kolorystyczne warstwy technologicznej	Faza chronologiczna i datowanie	Określenie warstwy
1.		ciemny brąz	XX wiek (V)	współczesna farba olejna
2.		jasno-zielony 92020/9906	1840 (I)	farba olejna
3.		drewno	1840 (I)	drewno iglaste

6.b. Płyciny empór.

Nr w. tech.	Oznaczenie graficzne warstwy technologicznej	Oznaczenie kolorystyczne warstwy technologicznej	Faza chronologiczna i datowanie	Określenie warstwy
1.		ugier 9091	XX wiek (V)	farba olejna
2.	 	marmoryzacje	XX wiek (III)	farba olejna
3.		quitte 01/35	(II)	farba olejna
4.	 	Empory kolor jasnozielony 92010/92005. Czerwony pasek 249 we wnętrzu płyciny. Niebieski pasek 9009 na zewnętrznym obramieniu płyciny. Oliwkowa zieleń umbra 29/60 lub 9263 na wklęsłych obramowaniach płycin i na narożnikach fazowaniu belek	XX wiek (I)	farba olejna

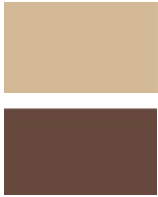

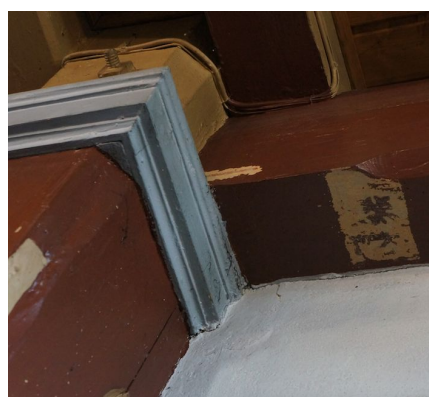
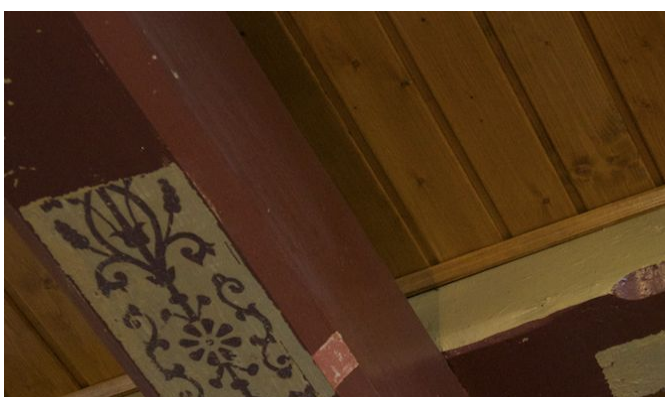
il. 11. Sonda pasowa na płycinie balustrady empor.
Pod warstwą beżowego przemalowania (V f. chr.) i marmoryzacji (III f. chr.) znajduje się pierwotna warstwa malarska w jasno-zielonej kolorystyce, podkreślona czerwonym i niebieskim paskiem. Wklęsłe pole obramiające płycinę było ciemno-zielone (oliwkowe).

il. 12. Narożnik płyciny w zbliżeniu. Widoczna pierwotna dekoracja malarska.
Podkreślenia płycin czerwona i niebieska linią. W późniejszym okresie płyciny były marmuryzowane.

6.c. Podciągi.

Nr w. tech.	Oznaczenie graficzne warstwy technologicznej	Oznaczenie kolorystyczne warstwy technologicznej	Faza chronologiczna i datowanie	Określenie warstwy
1.		ugier 9091 KE i brąz	XX wiek (V)	farba olejna
2.		quitte 01/35 Quick-mix Hard rock A1	XX wiek (II)	farba olejna
3.		Podciąg. jasnozielony 92010/92005. Brązowe ornamenty roślinne od spodu podciagu. Czerwony pasek kolor nr 249 Keim Avantgarde na sfazowaniu krawędzi belki podciagu oraz linie po bokach podciagu. Wspornik (czoło podciagu). Czerwony pasek kolor nr 249 Keim Avantgarde od środka. Niebieski pasek od zewnątrz 9009 KE.	1840 (I)	farba olejna
4.		drewno	1840 (I)	drewno iglaste

*il. 13,14,15. Podciągi były pierwotnie w kolorze jasno-zielonym. Spody podciągów posiadały malowane od szablonu ornamenty roślinne w kolorze brązowym;
Sfazowanie krawędzi belki podciągu było czerwone. Boki podciągu były podkreślone dwoma czerwonymi liniami u dołu i u góry (boków).
Belki stropowe, leżące na podciągach, były całe jasno-zielone bez zdobień.*

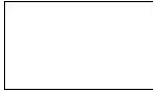

il. 16,17,18. Czoła podciągów (wsporniki) były w kolorze jasno-zielonym z podkreśleniami czerwoną i niebieską linią wzdłuż krawędzi. Wcięcie w dolnej części wspornika było podkreślone oliwkową zielenią. Nie zidentyfikowano ornamentów w środkowych polach.

6.d. Belki stropowe.

il. 19,20,21. Brzegowa belka stropowa pierwotnie była w kolorze jasno-zielonym. U góry była podkreślona czerwonym pasem (po obu bokach). Sfazowanie krawędzi belki było w ciemnozielonym kolorze (oliwkowym). Drewniany profil (obecnie brązowy) nad belką stropową brzegową był pierwotnie jasno-zielony.

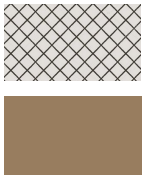

6.e. Gzymsy nad filarami.

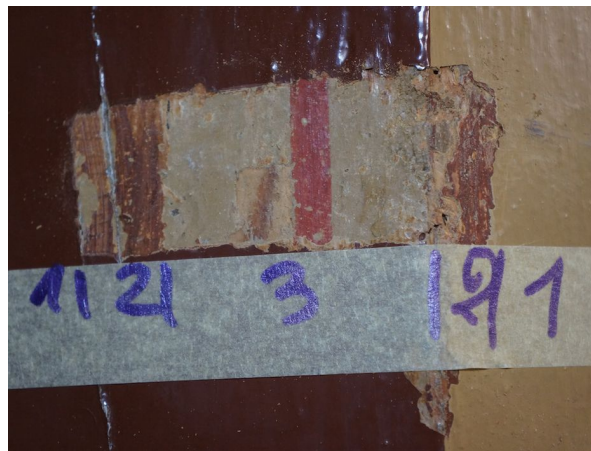
Nr w. tech.	Oznaczenie graficzne warstwy technologicznej	Oznaczenie kolorystyczne warstwy technologicznej	Faza chronologiczna i datowanie	Określenie warstwy
1.		niebieski	XX wiek (V)	współczesna farba
2.		biały	XX wiek (I)	współczesna farba
3.		ciepła zieleń 92020/9906	1840 (I)	farba klejowa
4.		drewno	1840 (I)	drewno iglaste

il. 22. Gzymsy nad filarami pierwotnie pomalowane były ciepłą zielenią, ton ciemniejszą od zieleni na płycinach i filarach.

6.f. Filary.

Nr w. tech.	Oznaczenie graficzne warstwy technologicznej	Oznaczenie kolorystyczne warstwy technologicznej	Faza chronologiczna i datowanie	Określenie warstwy
1.		ugier 9091 KE i brąz	XX wiek (V)	farba olejna
2.		marmoryzacje	XX wiek (III)	farba olejna
3.		tło filarów jasnozielony 92010/92005 QMX Symfonia Kolorów Czerwony pasek kolor nr 249 Keim Avantgarde umbra 29/60 lub 9263 Keim Exclusive na fazowaniu belek	1840 (I)	farba olejna
4.		drewno	1840 (I)	drewno iglaste

il. 23,24,25,26,27. Filary (słupy) pierwotnie były jasno-zielone z podkreśleniami czerwoną linią.

Żłobienia i sfazowania filarów były oryginalnie ciemno-zielone (oliwkowe).

W kolejnej fazie chronologicznej filary były przemalowane olejnymi marmoryzacjami (III f.chr.); i ostatecznie farbą olejną w kolorze beżowym i brązowym (V f.chr.).

7. STRATYGRAFIA DRZWI I BARIEREK SCHODÓW

7.a. Drzwi nawy (na chór i do zaplecza).

Nr w. tech.	Oznaczenie graficzne warstwy technologicznej	Oznaczenie kolorystyczne warstwy technologicznej	Faza chronologiczna i datowanie	Określenie warstwy
1.		brąz tamarillo 11/15 kolornik Quick Mix Hard Rock A1	XX wiek (V)	współczesna farba olejna
2.		biały	XX wiek (I)	współczesna farba olejna
3.		zielonkawy brąz ziegel 12/10 kolornik Quick Mix Hard Rock A1 z dodatkiem umbry naturalnej		farba olejna
4.		ugier sadorn 07/45		farba olejna
5.		niebieski soda 21/60 lub fresco 22/75 kolornik Quick Mix Hard Rock A1	1840 (I) ?	transparentna matowa farba
4.		drewno	1840 (I)	drewno iglaste

il. 28. Drzwi w zachodniej części nawy nawie do zaplecza.

il. 29. Drzwi w zachodniej części nawy na chór.

il. 30. Sonda pasowa na drzwiach wejściowych do chóru.

najstarszy zachowany kolor - niebieski. Farba matowa i półtransparentna.

7.b. Drzwi do prezbiterium.

Nr w. tech.	Oznaczenie graficzne warstwy technologicznej	Oznaczenie kolorystyczne warstwy technologicznej	Faza chronologiczna i datowanie	Określenie warstwy
1.		brąz tamarillo 11/15 QuickMix HardRock	XX wiek	współczesna farba olejna
2.		brąz erde 06/45 QuickMix HardRock	XX wiek	współczesna farba olejna
3.		ciemna czerwień 9007 S KE		farba półtransparentna
4.		ugier 9066 wpadający w zieleń 29/45		farba olejna
5.		niebieski fresco 22/75 QuickMix HardRock	1840 (I) ?	półtransparentna matowa farba
4.		drewno	1840 (I)	drewno iglaste

il. 31. Drzwi do prezbiterium.

7.c. Drzwi wejściowe do kościoła.

Nr w. tech.	Oznaczenie graficzne warstwy technologicznej	Oznaczenie kolorystyczne warstwy technologicznej	Faza chr. i datowanie	Określenie warstwy
1.		brąz ziegel 12/30	XX wiek	współczesna farba olejna
2.		ugier 9002 KE	XX wiek	współczesna farba olejna
3.		niebieski jasny felicia 22/90		farba olejna
4.		ciemna czerwień 9007 S KE		półtransparentna farba, lakier?
5.		9064	?	
6.		niebieski fresco 22/30	1840 (I) ?	transparentna matowa farba
7.		drewno	1840 (I)	drewno iglaste

il. 32. Drzwi wejściowe do kościoła.

il. 33. Naturalna odkrywka na drzwiach wejściowych. Najstarszy kolor - błękit.

7.d. Stratygrafia barierek schodów.

Nr w. tech.	Oznaczenie graficzne warstwy technologicznej	Oznaczenie kolorystyczne warstwy technologicznej	Faza chronologiczna i datowanie	Określenie warstwy
1.		brąz ziegel 12/30	XX wiek	współczesna farba olejna
2.		ugier 9002 KE	XX wiek	współczesna farba olejna
3.		niebieski jasny felicia 22/90		farba olejna
4.		ciemna czerwień 9007 S KE		półtransparentna farba, lakier?
5.		9064	?	
6.		niebieski fresco 22/30	1840 (I) ?	transparentna matowa farba
7.		drewno	1840 (I)	drewno iglaste

il. 34. Barierka schodów na chór.

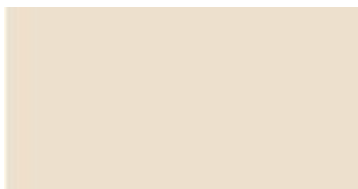
8. WNIOSKI Z PRZEPROWADZONYCH BADAŃ

8.a. Ściany we wnętrzu kościoła.

Na wszystkich ścianach we wnętrzu kościoła oraz ich detalu architektonicznym występuje zasadniczo ten sam układ nawarstwień kolorystycznych.

Badania nie wykazały, aby detal architektoniczny był wyodrębniony kolorystycznie jaśniejszym lub ciemniejszym tonem, lub też innym kolorem.

Najstarsza zachowana warstwa kolorystyczna ścian jest w jasno-ugrowym kolorze nr 9117 z kolornika Keim Exclusive.

8.b. Empory.

Empory były w przeszłości dwukrotnie przemalowane. Wpierw mazerunkami olejnymi (III f.chr.), a następnie farbą brązową i beżową farbą olejną z podziałami na detal architektoniczny (V f.chr.).

Najstarsza zachowana warstwa kolorystyczna na emporach jest w jasno-zielona z podkreśleniami czerwoną i niebieską linią na filarach, belkach oraz płycinach. Dodatkowo na podciągach podtrzymujących belkowanie stropowe, od spodu, znajdowały się ornamenty roślinne. Po bokach podciągów znajdowały się czerwone linie.

Sfazowanie belek podciągów było czerwone.

Belkowanie stropowe bez zdobień jasno-zielone, sfazowanie oliwkowe.

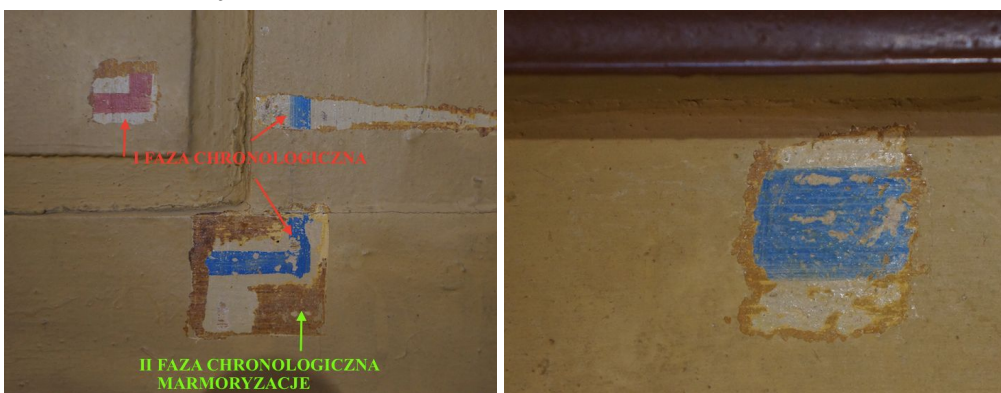
il. 35 i 36. Podciąg posiadał zdobienia ornamentami roślinnymi. Wzór symetryczny.

il. 37 i 38. Filary (słupy) empor były jasno-zielone. Wzdłuż krawędzi posiadały czerwone linie. Sfazowanie było ciemno-zielone (oliwkowe).

il. 39 i 40. Wsporniki empor również posiadały podkreślenia liniami - niebieską i czerwoną. Sfazowanie (wcięcie) oliwkowe.

il. 41. Płyciny empor byy podkreślone niebieską i czerwoną linia. Wklęste pole wokół płyciny było oliwkowe.

il. 42. Zabudowana balustrada empor, pod poręczą, posiadała podkreślenie niebieskim pasem.

8.c. Drzwi i barierki na chór.

Drzwi oryginalnie były pomalowane matową półtransparentną farbą, o wyraźnej ziarnistości pigmentu.

Badania zidentyfikowały niebieski kolor. W poszczególnych sondach różnił się on nieco odcieniem. Zidentyfikowano:

- niebieski fresco 22/30 z kolornika Quick Mix Hard Rock A1
- niebieski fresco 22/75 z kolornika Quick Mix Hard Rock A1

Najstarsza zachowana kolorystyka drzwi nie nawiązuje wizualnie do najstarszej zachowanej kolorystyki empor.

Do pierwotnej kolorystyki empor pasuje druga faza chronologiczna drzwi - umbrowa farba olejna. Nawiązuje ona odcieniem do poręczy na piętrze empor, a także gzymsów wieńczących filary.

W drugiej fazie chronologicznej drzwi zidentyfikowano:

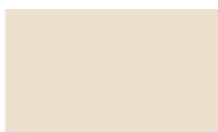
- kolor nr 9064 kolornika Keim Exclusive
- kolor nr 9066 z kolornika Keim Exclusive
- ugier wpadający w umbrę kolor 29/45 z kolornika Quick Mix Hard Rock A1

9. WYTYCZNE DO PRAC RENOWATORSKICH WE WNĘTRZU KOŚCIOŁA

9.a. Ściany we wnętrzu kościoła.

1. Montaż rusztowań zgodnie z wymogami BHP.
2. Oczyszczenie powierzchni ścian miękkimi pędzlami i odkurzaczem.
3. Mechaniczne usunięcie wtórnych nawarstwień.
4. Uzupełnienie ubytków szpachlą wapienną np. *Dolomitspachtel* z firmy KEIM.
5. Pokrycie ścian gruntem np. *Solprim KEIM* lub fiksatywą, w zależności od systemu farb, które zostaną wybrane do malowania. Rodzaj farb zostanie wybrany podczas Komisji Konserwatorskiej. Zaleca się farby mineralne żelazo-krzemianowe lub wapienne o wysokim współczynniku paroprzepuszczalności.
6. Malowanie ścian farbą dyfuzyjną (np. *Keim Optil*, *Innostar*) w kolorze nr 9117 z kolornika Keim Exclusiv.

7. Demontaż rusztowań.

9.b. Empory.

I WARIANT: renowacja empor.

1. Montaż rusztowań.
2. Usunięcie mechaniczne wtórnych farb ostrymi narzędziami (noże szewskie, skalpele).
3. Wycyklinowanie podłóg empor.
4. Usunięcie przemalowań z barierok schodów na chór i balustrady empor chemicznymi środkami do usuwania powłok malarskich np. *Scansol Green* firmy *Scandia Cosmetics*.
5. Miejscowa impregnacja drewna 12 % roztworem *Paraloidu B-72 w Ksylene i Toluenie*.
6. Dezynsekcja środkiem na bazie permethryny np. *Xirein* (Włochy), *PerXil 10* lub *X-Permethrin* dystrybucji Kremera.
7. Uzupełnienie dużych ubytków poprzez flekowanie. Uzupełnienie drobnych ubytków drewna kitem z dodatkiem pyłu drzewnego lub gotowych fabrycznych kitów konserwatorskich np. dwuskładnikowa żywica epoksydowa np. *Araldite SV/HV 36* bądź szpachlówka np. *Colowood Wood Putty* firmy Tikkurila (Finlandia).
8. Malowanie powierzchni barierok schodów i balustrady empor farbami olejnymi lub alkidowymi półmatowymi np. firmy *Flugger*, *Tikurilla*. Odtworzenie pierwotnej kolorystyki.
9. Malowanie desek podłogi empor na kolor ustalony przez komisję konserwatorską
10. Uzupełnienie ubytków farby kitem akrylowym.
11. Zawerniksowanie pośrednie werniksem matowym lub satynowym.
12. Retusz scalający farbami restauratorskimi ketonowymi lub mastyksowymi.
13. Werniksowanie końcowe.

14. Malowanie desek podłogi empor na kolor ustalony przez komisję konserwatorską. Zaleca się użycie specjalnych farb wysoko-odpornych na ścieranie np. *Betolux* firmy *Tikkurila*.
15. Demontaż rusztowań.

II WARIANT: odświeżenie.

Ze względu na występowanie dwóch międzywarstw olejnych (przemaalowań) chroniących oryginalną warstwę malarską, stosunkowo wysoki koszt prac do uzyskanej jakości artystycznej polichromii, proponuje się rozważyć pozostawienie polichromii pod spodem i wykonać odświeżenie empor. Być może przyszłe pokolenia konserwatorów, będą dysponować nowymi i skutecznymi technikami usuwania przemaalowań. Na chwilę obecną odświeżenie polichromii wydaje się być mało realne.

1. Montaż rusztowań.
2. Cyklinowanie desek podłóg empor na piętrze.
3. Delikatne przeszlifowanie powierzchni empor w celu wyrównania i zmatowienia powierzchni pod malowanie papierami ściernymi o różnej gradacji.
4. Miejscowa impregnacja drewna 12 % roztworem *Paraloidu B-72 w Ksylenie i Toluenie*.
5. Dezynsekcja środkiem na bazie permethryny np. *Xirein* (Włochy), *PerXil 10* lub *X-Permethrin* dystrybucji Kremera.
6. Uzupełnienie dużych ubytków poprzez flekowanie. Uzupełnienie drobnych ubytków drewna kitem z dodatkiem pyłu drzewnego lub gotowymi fabrycznymi masami konserwatorskich np. dwuskładnikowa żywica epoksydowa np. *Araldite SV/HV 36* bądź szpachlówka np. *Colowood Wood Putty* firmy *Tikkurila* (Finlandia).
7. Malowanie powierzchni farbami olejnymi lub alkidowymi półmatowymi np. firmy *Flugger*, *Tikurilla*. *Odtworzenie pierwotnej kolorystyki i zdobień (podkreśleń liniami, ornamentu roślinnego) wg. schematu ustalonego podczas badań stratygraficznych*.
8. Malowanie desek podłogi empor na kolor ustalony przez komisję konserwatorską. Zaleca się użycie specjalnych farb odpornych na ścieranie np. *Betolux* firmy *Tikkurila*.
9. Demontaż rusztowań.

9.c. Drzwi.

1. Komisyjne ustalenie aranżacji kolorystycznej drzwi.

Powrót do oryginalnej kolorystyki (I faza chronologiczna):

- *niebieski fresco 22/30 z kolornika Quick Mix Hard Rock A1*

- *niebieski fresco 22/75 z kolornika Quick Mix Hard Rock A1*

lub drugiej fazy chronologicznej tj.:

- *kolor nr 9064 kolornika Keim Exclusive*

- *kolor nr 9066 z kolornika Keim Exclusive*

- *ugier wpadający w umbrę kolor 29/45 z kolornika Quick Mix Hard Rock A1*

2. Demontaż obiektów na czas prac renowacyjnych.
3. Usunięcie wtórnych powłok malarskich z drewna oraz z okuć, zawiasów i zamków.
4. Przeszlifowanie powierzchni drewna papierami ściernymi o różnej gradacji.
5. Uzupełnienie ubytków drewna kitem z dodatkiem pyłu drzewnego o kolorystyce dostosowanej do oryginału.
6. Zabezpieczenie powierzchni elementów metalowych powłokami malarskimi np. w technologii poliwinylowej, farbą podkładową antykorozyjną *Lowikor 2* i nawierzchniową *Lowigraf* na kolor ciemno-grafitowy.
7. Malowanie farbą podkładową i wierzchnią.
Zaleca się zastosowanie farby matowej np. firmy *Tikkurilla*. *Flugger* lub *Sigma*.
1. Montaż drzwi i poprawki po montażu.